

Språkliga rättigheter i tvåspråkiga vårdsområden

Inledning

- Av de 21 välfärdsområdena är sju tvåspråkiga. Dessa är Mellersta Österbotten, Österbotten, Egentliga Finland, Västra Nyland, Vanda-Kervo, Östra Nyland och Kymmenedalen. Dessutom är Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen tvåspråkiga.
- Tvåspråkiga välfärdsområden ska ordna social- och hälsovård på finska och svenska så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer, antingen finska eller svenska (5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård).
- Genom reformen utvidgas den geografiska rätten att få social- och hälsovårdstjänster på både finska och svenska. Det beror på att ett tvåspråkigt välfärdsområde ska ordna tjänster på finska och svenska också i sådana enspråkiga kommuner inom området där tjänsterna före reformen har tillhandahållits på kommunens språk.

Språket i kundservicen

Kundbetjäning på eget språk

- Var och en har rätt att använda finska eller svenska i kontakten med välfärdsområdet. Med det egna språket avses det språk personen väljer, och språket är varken bundet till modersmålet eller kontaktspråket i befolkningsregistret. Välfärdsområdet ska självmant se till att kundernas språkliga rättigheter förverkligas utan att personen särskilt behöver hänvisa till dem och utan att det förorsakar kunden extra besvär.
- Välfärdsområdet ska i sin service och i annan verksamhet utåt visa att det använder båda språken. Alla anställda behöver inte behärska båda språken, men servicen ska finnas tillgänglig på båda språken.
- Välfärdsområdet har skyldighet att erbjuda likvärdiga digitala lösningar på finska och svenska inom social- och hälsovården.

Information på eget språk

- Information som riktas till allmänheten ska ges på finska och svenska i tvåspråkiga välfärdsområden. Meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten ska finnas på finska och svenska oberoende av var publiceringen sker, det vill säga även på webben och i sociala medier.
- Att utredningar, beslut eller andra liknande texter som en myndighet har utarbetat publiceras betyder inte att de behöver översättas som sådana. Men myndigheten ska se till att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information tillgodoses.

Uppgifter från kundregistret på eget språk

- I ett tvåspråkigt välfärdsområde har en kund inom social- och hälsovården rätt att få information på sitt eget språk, finska eller svenska, om det som finns antecknat om honom eller henne i kundregistret. Patienter inom hälso- och sjukvården har dessutom rätt att få vissa dokument på sitt eget språk, till exempel vårdföreskrifter, kallelser och vid behov läkarutlåtanden. Om dessa har skrivits på finska ska patienten få en översättning till svenska, och tvärtom.
- Inom socialvården ska beslut om service ges på klientens språk. Då är det alltså inte fråga om översättning, utan beslutet skrivs direkt på klientens språk.

Tolkning i vissa situationer

- Om social- eller hälsovårdspersonalen inte behärskar det teckenspråk eller ett annat språk som kunden använder eller om kunden på grund av funktionsnedsättning eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, ska välfärdsområdet i den mån det är möjligt ordna tolkning.

Språkliga rättigheter för nordiska medborgare

- När social- och hälsovård ordnas ska välfärdsområdet se till att nordiska medborgare kan använda sitt eget språk, antingen finska, isländska, norska, svenska eller danska, på det sätt som avses i artikel 5 i nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster.
- En medborgare i ett nordiskt land har vid skriftlig kontakt med en myndighet i ett annat nordiskt land i ärenden som gäller socialt bistånd eller sociala tjänster rätt att använda danska, finska, isländska, norska eller svenska. I sådana fall ska myndigheten se till att medborgaren, om det behövs, får behövlig tolk- och översättningshjälp till dessa språk.
- I de fall där språket har stor betydelse för att syftet med socialt bistånd och sociala tjänster ska uppnås ska välfärdsområdet, såvitt möjligt, använda ett språk som personen i fråga förstår.
- Bestämmelserna gäller även tjänster inom hälso- och sjukvården.

Risk för begränsad service av tjänsteproducenter

- Sådana tjänsteproducerande bolag där ett tvåspråkigt välfärdsområde eller välfärdsområden med olika språk har bestämmanderätt ska betjäna och informera allmänheten på finska och svenska i den omfattning det behövs med tanke på verksamhetens art och saksammanhanget och på ett sätt som enligt en helhetsbedömning inte kan anses oskäligt för bolaget.

Språket i förvaltningen

Mötesdokument på två språk

- Vårdförvaltningsrådets och vårdförvaltningsrådets möteskallelser, föredragningslistor, protokoll inklusive bilagor ska skrivas på finska och svenska.
- Detta gäller inte alltid kompletterande material som sänds med föredragningslistan. Men vårdförvaltningsrådet ska trygga de förtroendevaldas möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Medlemmarna i fullmäktige ska kunna delta i fullmäktiges verksamhet oberoende av om deras språk är finska eller svenska.

Vissa mötesdokument på ett språk

Endast ett språk i övriga organ, om inte området har bestämt annorlunda

- I förvaltningsstadgan kan det bestämmas att kallelser till sammanträde, föredragningslistor och bilagor i andra organ ska skrivas på finska och svenska. Ett annat organ än välfärdsområdesfullmäktige och välfärdsområdesstyrelsen kan ges rätt att besluta vilka bilagor som ska skrivas på båda språken.

Aspekter att beakta när dokumentetspråket bestäms

- När välfärdsområdet bestämmer om mötesdokumentens språk bör området beakta att de förtroendevaldas möjligheter att fullgöra sina uppgifter ska garanteras och invånarnas behov av information ska tillgodoses.

Tolkning och översättning i välfärdsområdets organ

Rätt att tala och skriva på sitt eget språk

Ledamöter i organen har rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden till protokollet eller ett betänkande.

Rätt till tolkning

Om någon ledamot inte förstår ett muntligt yttrande, ska det på begäran relateras i korthet på finska eller svenska.

Rätt till översättning

I sista hand ansvarar ordföranden för att medlemmarna har lika möjligheter att delta i arbetet oberoende av deras språk, och således även för att texter blir översatta.

Nationalspråksnämnden

I tvåspråkiga välfärdsområden och i Helsingfors stad ska det finnas en nationalspråksnämnd. Till medlemmar i nämnden väljs personer som hör till den språkliga minoriteten i välfärdsområdet.

Nationalspråksnämndens uppgifter

Utreda, bedöma och uttala sig om på vilka sätt välfärdsområdesfullmäktiges beslut påverkar hur de språkliga rättigheterna förverkligas i praktiken.

Utreda, bedöma och fastställa vilka tjänster den språkliga minoriteten behöver på sitt eget språk och följa tillgången på tjänsterna och deras kvalitet.

Lägga fram åtgärdsförslag för välfärdsområdesstyrelsen om hur de tjänster och servicekedjor som tillhandahålls på minoritetens språk ska utvecklas och om kraven på personalens språkkunskaper och utvecklingen av språkkunskaperna.

I tvåspråkiga välfärdsområden där svenska är minoritetsspråk, komma med förslag om innehållet i avtalet om samarbetet och arbetsfördelningen mellan tvåspråkiga välfärdsområden, lämna utlåtande om avtalet till välfärdsområdesfullmäktige samt övervaka att avtalet efterlevs.

Nationalspråksnämndens berättelse och ordförandens närvarorätt

- Nämnden kan också ha andra uppgifter som anges i förvaltningsstadgan.
- Nämnden ska årligen ge välfärdsområdesstyrelsen en berättelse om hur tjänsterna på minoritetens språk har genomförts. Styrelsen ger välfärdsområdesfullmäktige ett utlåtande om de åtgärder som nämndens berättelse ger anledning till.
- Nämndens ordförande har rätt att närvara och yttra sig i välfärdsområdesstyrelsen. I Helsingfors stad har nämndens ordförande närvaro- och yttranderätt i stadsstyrelsen till den del styrelsen behandlar ärenden som gäller social- och hälsovården eller räddningsväsendet.

Nationalspråksnämnden behöver personal

- Det är viktigt att se till att nationalspråksnämnden har faktiska möjligheter att påverka beslutsfattandet inom välfärdsområdet. Nämndens lagstadgade uppgifter är omfattande och förutsätter en tillräckligt stor personal inom organisationen för att bereda ärendena.
- Förutom föredragande, sekreterare och teknisk sekreterare, behövs det hela tiden sakkunnig personal som bereder de utredningar och bedömningar som nämnden är skyldig att göra.

Nationalspråksnämnderna har nytta av att samarbeta

- Nationalspråksnämnden bör ha insyn i välfärdsområdets olika funktioner. Det här kan säkerställas till exempel genom ett nätverk av anställda som representerar de olika funktionerna inom välfärdsområdet och som kan bidra med bakgrundsinformation då ärenden som relaterar till deras ämnesområde behandlas.
- Det är viktigt att nationalspråksnämnderna i de olika välfärdsområdena och Helsingfors stad skapar ett gemensamt nätverk för den svenskspråkiga verksamheten. Ett samarbete mellan nationalspråksnämnderna behövs i synnerhet med tanke på nämndernas arbete med samarbetsavtalet mellan de tvåspråkiga välfärdsområdena och det nationella uppdraget att utveckla den svenskspråkiga social- och hälsovården.

Samiska språknämnden

- I välfärdsområden där det ingår kommuner som hör till samernas hembygdsområde finns en samisk språknämnd. Till medlemmar i den samiska språknämnden väljs samiskspråkiga personer.
- Minst 40 procent av nämndens medlemmar ska utses bland de personer som föreslås av sametinget och av den byastämman som avses i 42 § i skollagen (253/1995) så att byastämman föreslår en av dessa personer.
- Den samiska språknämnden har samma uppgifter som nationalspråknämnden (med undantag för uppgifterna som hänför sig till samarbetsavtalet mellan tvåspråkiga välfärdsområden).

Vem tillhör en viss språkgrupp?

- I Österbottens välfärdsområde hör finskspråkiga till den språkliga minoriteten. I de övriga tvåspråkiga välfärdsområdena hör svenskspråkiga till den språkliga minoriteten.
- Men hur definierar man vem som är finsk-, svensk- respektive samiskspråkig, med andra ord; vem får vara ledamot i nationalspråksnämnden eller samiska språknämnden? (Ledamoten behöver inte vara förtroendevald i välfärdsområdet.)

Flexibel tolkning om språkgruppstillhörighet

- En anteckning om modersmål i befolkningsdatasystemet är inte den enda avgörande faktorn.
- Hänsyn tas också till språkets ställning i det praktiska livet, hemspråket samt genuin tvåspråkighet.
- Tolkningen kan också stöda sig på personens faktiska språkkunskap, som bland annat kan visas genom fullgjord läroplikt eller annan examen på språket i fråga.
- För samiskspråkiga personers del bör man också betona kulturen och förståelsen av den. Den same-definition som ingår i sametingslagen innebär inte detsamma som att höra till en samisk språkgrupp. Man ska alltså inte bedöma om personerna uppfyller samedefinitionen, utan försöka hitta samiskspråkiga personer som känner till och förstår den samiska kulturen.

Rättspraxis om språkgruppstillhörighet

- I rättspraxis har man ansett att den svenskspråkiga befolkningsgruppen kan företrädas av en person som har svenskspråkig bakgrund eller identitet.
- Detta förutsätter att personen i fråga har en väsentlig och personlig anknytning till det svenska språket och till personer som använder svenska som modersmål eller som sitt viktigaste språk (Åbo förvaltningsdomstols beslut 4/0387/1 från 23.12.2014).

Källor

Kommunförbundets mall för förvaltningsstadga för välfärdsområden 02/2022

Kommunförbundets webbplats 02/2022

VPS-gruppens stödmaterial för beredningen av de tvåspråkiga välfärdsområdena 10/2021

Handbok för landskapets påverkansorgan för den språkliga minoriteten och för samiskan 12/2018

Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster

Språklag (6.6.2003/423)

Lag om välfärdsområden (29.6.2021/611)

Lag om ordnande av social- och hälsovård (29.6.2021/612)

Regeringspropositionen för vårdreformen (RP 241/2020 rd)

Sammanställt av JM Robin Lindberg, sakkunnig vid svenska enheten
Finlands Kommunförbund 02/2022

www.kommunforbundet.fi